

از حجاب و عفاف مذهبی تا حجاب و عفاف ملی در شاهنامه

جعفر فولادفر، کارشناس ارشد زبان و ادب فارسی
غلامرضا فولادفر، کارشناس آموزش و پرورش استان فارس

چکیده

در این مقاله به

موضوع حجاب و عفاف

از دیدگاه اسلام و ادبیات

حماسی در شاهنامه پرداخته

شده است. در ابتدا حجاب و عفاف در

آیین و دین اسلام مورد نقد و تحلیل

قرار گرفته و سپس این مسئله از نگاه

فردوسی و شاهنامه بررسی شده است

واژه «حجاب» مفاهیم پرده، پوشش و

پاکی را به همراه دارد. انسان از ابتدا

پوشش داشته و پوشش از دیدگاه اسلام

مصونیت و امنیت به دنبال دارد. عفت

به عنوان نیروی معنوی درونی انسان را

به سمت جهان مطلوب سوق می دهد

و این مهم در ادبیات حماسی ما در چهره زنانی چون تهمینه، زال، شیرین و ... نمودار می گردد. شاهنامه با وجود اینکه در قرن پنجم سروده شده است و از عهد باستان سخن می گوید، به مسئله حجاب و پوشش از منظر پهلوانان توجه دارد و این توجه در خور اعتناست.

کلیدواژه ها: حجاب و عفاف، پاک دامنی، شاهنامه، فردوسی

مقدمه

در کتب لغت فارسی برای واژه حجاب معانی گوناگونی مانند «پرده، ستر، نقابی که زنان چهره خود را با آن می پوشانند، روی بند، برقع، چادری که زنان سر تا پای خود را بدان می پوشانند.» (معین، ۱۳۷۹، ج ۱: ۱۳۴۰/ عمید، ۱۳۶۷: ۵۵۷) آمده است. در

کل، حجاب

به معنی پوشش،

بدیهی ترین تعریفی است که می توان

به آن اشاره کرد. در اسلام حجاب

به عنوان نماد و الگو معرف دین مبین

اسلام به جهانیان است. عده ای از

مردم با فرهنگ های مختلف در جهان

امروز با دیدن نوع پوشش مسلمانان

از آن به عنوان صاحبان نوعی تفکر یاد

می کنند که می تواند الگو باشد.

تاریخچه پوشش و حجاب حتی

به پیش از اسلام بر می گردد: «در

دیدگاه برخاسته از وحی انسان از ابتدا پوشش داشته و در صورت نبود آن احساس شرم و حیا می کرده است. در قرآن به ماجرای وسوسه شدن آدم و حوا توسط شیطان و خوردن آن میوه ممنوعه اشاره شده است: هنگامی که آنان از میوه آن درخت چشیدند، عورت هایشان برای آنان آشکار شد: «فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا» آنان که خود را برهنه یافتند، در صدد پوشاندن به وسیله برگ درخت برآمدند.» (میرخندان، ۱۳۸۷: ۱۹) در قرآن در سوره احزاب آیه ۵۹ می خوانیم: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّلرِّجَالِ وَ لِلنِّسَاءِ الْوَسْءُ الْخَيْرُ الَّذِي يَدْنِيْنَ عَلَيْهِنَ مِّنْ جَلَابِيْبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَ كَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا: ای پیامبر، به زنان و دخترانست و به زنان مؤمنان بگو پوشش های خود را بر خود فروتر گیرند. این برای آنکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند [به احتیاط] نزدیک تر است و خدا آمرزنده مهربان است.

و در سورة نور آیه ۳۰ می‌فرماید: «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ» به مردان یا ایمان بگو دیده فرو نهند و پاک‌دامنی ورزند که این برای آنان پاکیزه‌تر است؛ زیرا خدا به آنچه می‌کنند آگاه است.

بنابراین، حجاب یکی از احکامی است که بارها در قرآن آمده است و با توجه به چتر امنیتی آن، می‌تواند مصونیت ایجاد کند و در جامعه امنیت و آرامش بیاورد. عدم شناخت جوان امروز از مسئله حجاب و عفاف و تأثیرات مثبت آن در زندگی شخصی و اجتماعی باعث شده است که عده کمی از جوانان با گرایش‌های غربی به سمت ولنگاری و هرزگی سوق پیدا کنند. غافل از اینکه اسلام، به‌عنوان کامل‌ترین دین، در کلیه شئون زندگی حکم نهایی را صادر می‌کند و زندگی پر از نشاط و شادابی را برای جوانان فراهم می‌آورد.

حجاب باعث آرامش درونی و نبودن هیجانات و فشارهای عصبی و روانی ناشی از تحریک جنسی است» (طیب، ۱۳۸۷، ۲۰).

بشر در طول تاریخ همیشه دوست داشته است حریم

خود را حفظ کند و با

مرزبندی و رعایت خطوط قرمز حصار شخصیتی خود، باعث مصونیت خویش از هجمه فرهنگی و غیرفرهنگی شود. عفت و پاک‌دامنی و حجاب از فضایل اخلاقی ارزشمندی است که در شخصیت زنان آیینی و رزمی نمودار بوده است. حجاب مربوط به دوره و زمان خاصی نیست. شهید مطهری می‌نویسد قبل از اسلام حجاب وجود داشته اما درباره اینکه آیا حدود آن در میان ملل باستانی مطابق با آموزه‌های اسلامی بوده است و یا کدامین اقوام حجاب داشته‌اند چنین بیان می‌کند: «در ایران باستان و در میان قوم یهود و احتمالاً در هند حجاب وجود داشته و از آنچه در قانون اسلام آمده سخت‌تر بوده است اما در عرب جاهلیت حجاب وجود نداشته و [آن] به وسیله اسلام در عرب پیدا شده است.» (مطهری، ۱۳۸۴: ۱۹) برای عملی ساختن رهنمودهای دین مبین اسلام و به خصوص ترویج فرهنگ عفاف و حجاب لازم است متون گذشته مورد بررسی قرار گیرند و با الگوبرداری از شخصیت‌های دینی و الهی سعی در برجسته نمودن ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری آنان شود.

همان‌طور که در قرآن مجید نیز به مسئله حجاب توجه شده است و در این مورد روایات زیادی وجود دارد، زن برای بالابردن ارزش وجودی خود نیازمند است زیبایی درونی و بیرونی خویش را نشان دهد. اما آیا این پوشش زن است که مرد را به طرف خود

جلب می‌کند یا برهنگی او؟ به‌طور حتم عفت و پاک‌ی زن موجب جلب توجه مرد می‌شود.

شهید مطهری در کتاب «مسئله حجاب» از زبان

آلفرد هیچکاک می‌نویسد: «من معتقدم که زن هم

باید مثل فیلمی پرهیجان و پر آنتریک باشد؛ بدین معنی

که ماهیت خود را کمتر نشان دهد و برای کشف خود مرد را به نیروی تخیل و تصور زیاده‌تری وا دارد. باید زنان پیوسته به همین شیوه رفتار کنند؛ یعنی کمتر ماهیت خود را نشان دهند و بگذارند مرد برای کشف آن‌ها بیشتر به خود زحمت دهد.» (مطهری، ۱۳۸۴: ۶۶) زنان دارای جاذبه معنوی طی قرون توانسته‌اند مردان بزرگ و کوچکی را به دنبال خود به ناکجاآباد ببرند. در ادبیات غنایی و حماسی ما نیز ارزش وجودی زنان زیبا، به دلیل نقاب و روی‌بندی بوده است که بر چهره خود می‌بسته‌اند و به همین دلیل در ادبیات، زنان شرقی دلربا تر و دل‌انگیز تر از زنان غربی بوده‌اند، «مشتاقی و مهجوری» سبب کشش و کوشش دنباله‌داری است که سرانجام به عفت و پاک‌ی نزدیک می‌شود، نه آلودگی و هرزگی.

منظومه فردوسی یکی از عالی‌ترین آثار ادبی جهان است که ارزش وجودی آن مرزهای ایران را در نور دیده است. در این متن گران‌بهای ادبی مأخذ مناسب و ارزشمندی وجود دارد که برای دستیابی به ابعاد مختلف فرهنگی و اجتماعی ایران باستان مناسب‌اند. جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی و فرهنگ مردم در داستان‌ها و قصه‌های شاهنامه روایت شده است. با توجه به اینکه شاهنامه در قرن پنجم سروده شده و در همان زمان دین مبین اسلام در آستانه ترویج و گسترش احکام خود به مرزهای خارج از مکه و مدینه و حجاز بوده است، اعراب با حملاتی به ایران و روم و دیگر بلاد سعی در ترویج دین اسلام و صدور تعلیمات قرآنی به کشورهای دیگر داشته‌اند. بنابراین، فردوسی که به خوبی با آیین اسلام آشنایی داشته و آموزه‌های دین اسلام را در ابتدای شاهنامه آورده است، سعی در به کارگیری احکام شرعی اسلام و به‌خصوص حجاب و عفاف، در اثر گران‌قدر خود دارد. در ابتدای شاهنامه ستایش خرد، گفتار اندر آفرینش عالم، ستایش پیغمبر و ... نشان از تمایلات فردوسی به اشاعه فرهنگ و آموزه‌های دینی و اسلامی دارد. آیین و دین فردوسی بی‌شک اسلام است و هدف او از ارتباطی که در ابتدای شاهنامه با خداوند متعال برقرار می‌کند این است که راز و رمز اتصال به عالم بالا را از شروع کتاب خود به مخاطب القا کند.

فردوسی کلام خود را به پیام ناپاک آلوده نمی‌کند و به شخصیت زن ایرانی لباس و عفاف می‌پوشاند تا در طول تاریخ مقدس شود موضوع اساسی شاهنامه حماسه است و داستان در داستان روایت شده است تا حماسه بیافریند اما فردوسی در کردار، رفتار، گفتار و پندار زنان و شخصیت‌های شاهنامه رعایت عفاف و خویشتن‌داری را آشکار نموده است...

دنباله مطلب در وبگاه نشریه